

PROGRAM KATOLIČKOG VJERSKOG ODGOJA U SREDNJOJ ŠKOLI

0. UVOD

Po prvi puta nakon II. svjetskog rata, naša Crkva se ozbiljno bavi pitanjem sustavnog programiranja vjerske pouke za srednje škole unutar sukladnog odgojno-obrazovnog programa. Zbog toga je ovaj posao, na svoj način, pionirski rad, ne možda toliko zbog kakvog-takvog rada sa srednjoškolskim uzrastom, kojega je zacijelo bilo u našim vjerničkim zajednicama, koliko zbog usustavljanja ovoga procesa i njegova dizanja na razinu određene obligacije sa strane vjerničke zajednice. Do sada se, naime, vjerska pouka za srednjoškolce i srednjoškolke, odnosno za radničku mladež, dobrim dijelom pripuštala intuiciji i samoinicijativi mjesnih vjeroučitelja, poticana tu i tamo preko pastoralnih pisama naših biskupa odnosno katoličkog tiska.

1. DOPIS KATEHETSKOG SALEZIJANSKOG CENTRA

Prije par godina Katehetski salezijanski centar se obratio pojedinim katehetskim uredima pri našim ordinarijatima s molbom da mu se dostavi informacija o tome što pojedina biskupija radi na tome području, koliki je njen broj vjeroučenika tog uzrasta, kojim materijalima se služe vjeroučitelji u katehiziranju srednjoškolaca, postoje li neke posebne inicijative na razini biskupije za ovaj uzrast, kako se u pastoralnim vizitacijama tretira pitanje vjeronauka srednjoškolske dobi, pri imenovanju župnika odnosno župnih pomoćnika, ima li se u vidu sustavno katehiziranje

srednjoškolaca i njima slična pitanja. Vjerovali ili ne, niti od jednog ordinarijata nismo dobili cjeloviti odgovor na ovaj upitnik. Neki su otpisali da pri ordinarijatu tako nešto ne postoji; drugi, da se tek usputno bave tim problemom zaduživši - bez sustavnog nadziranja - ovog ili onog župnika; treći su pak rekli da je to pastoralno pitanje povjereno njihovim teološkim ili sličnim institutima, odnosno katehetskima centrima, četvrti da se ovaj problem apsolvira nedjeljnim homilijama odnosno povremenim duhovnim vježbama za mlade itd. i tome slično.

2. SREDNJOŠKOLSKI VJEROUČITELJI

Unatoč ovakvog odgovora, uvjeren sam da je situacija ipak bila znatno bolja nego što je predstavljena putem "službenog" dopisa. Razlog ovoj mojoj vjeri jest izravni susret sa župnicima odnosno kapelanima koji su se uz veliko odricanje, ideale i ljubav do srednjoškolske dobi posvećivali ovome poslu kako su znali i umjeli. I zbog toga zaslužuju svako poštovanje i priznanje. Pripušteni sami sebi a vođeni tek dobrom željom, činili su ono što su znali i umjeli, koristeći se najrazličitijom literaturom, pozivajući predavače sa strane - bilo klerike bilo laike, organizirajući susrete mladih pod ovim ili onim vidom, provodeći s njima godišnje odmomore organizirane i kao rekreacija i kao prilika za dublje duhovno iskustvo, opsjedajući naše izdavačke kuće da im priskrbe odgovarajuću literaturu, salijećući profesore katehetike i pastoralne teologije da im dadnu rasvjetljenje, zajednički organizirajući pripremu određene kateheze koju je onda svaki na svom terenu pokušao, što je više moguće, prizemljiti.

Pod tim vidom nastala je i određena katehetska literatura koju bismo, bez ikakvog minornog kompleksa, mogli nazvati našom katehetskog literaturom rođenom u mucu, nuždi i nevolji ali odraz ne rezignacije nego spremnosti hvatanja u koštac sa stvarnošću koja je znatno nadilazila raspoložive snage. Pod tim vidom, skoro svaka od naših katoličkih izdavačkih kuća, može si pripisati po koji naslov. Jasno netko više a netko manje, netko više uspješan a netko možda malo manje, netko više od naše katehetske javnosti prihvaćen a drugi manje.

Cilj ovoga predavanja nije sustavno izučavanje onoga što je dosad kod nas načinjeno na tom području, premda bi se moglo i o tome negdje nešto iscrpnije reći ili napisati, nego sustavno predočivanje katoličkog vjeronaučnog programa za srednje škole. Gore spomenuto, rečeno je samo zato da bi se razbila nevjerica i strah da počimamo od nule i da se u

“novom” poslu nećemo snaći, ili nedaj Bože, da ćemo se posve izgubiti. Ova Crkva rodila je dobrih, usudio bih se reći u usporedbi s drugom zapadnoevropskom katehetskom stvarnošću, izvrsnih vjeroučitelja. Zasižno ne onoliko koliko bismo ih trebali ovog trenutka, ali zacijelo jednu jezgru koja je bez sustavne podrške vukla cjelokupni posao naprijed i raduje se što će se i njoj sada posvećivati veća pažnja.

3. SREDNJOŠKOLSKI VJERONAČNI PROGRAM

Na pozadini ovih ideja, iskustava, napisa, objavljenih djela i djela, ostvarenih i projiciranih želja te uz svestranu konzultaciju zapadnoevropske i ponešto američke, odnosno južnoameričke stručne katehetske literature, te kroz osobne susrete sa katehitičarima iz tih naroda, stvaran je i na koncu rođen naš Vjeronaučni program za srednje škole.

3.1. Ugrađivanje učinjenog

Uza sve njegove nedostatke, kojih zacijelo ima, sa sigurnošću mogu ustvrditi da je on solidno polazište za asimilaciju svega onog dobrog što je kod nas već učinjeno, bilo na području teorije, bilo na području prakse, te da otvara nove vidike i perspektive ništa manje i ništa skućenije od onih koje možemo nazvati zapadnoevropskim ili slobodnosvjetskim. Usudio bih se reći još više. Zapadnoevropski svijet nije imao naše poslijeratno katehetsko iskustvo pa ga kao takvog nije niti mogao kontemplirati u svojim programima, što, koliko god je bilo bolno za nas, ipak je, ruku na srce, stvorilo i neke vidike koji su zasižno obogaćenje svjetskog katehetskog procesa. Nisu rijetki u nas oni koji su uočili njegovu pozitivnu stranu i koji se sada, uz sve prednosti katehiziranja u demokraciji, pobjevaju da ćemo izgubiti ono što smo s mukom stekli. Bojaznost nije posve neopravdana i opasnosti koje ta, ako je smijem tako nazvati - “katehetska struja” uočava, nisu njena fikcija ili slijepa zaljubljenost u dosadašnje, idejna odnosno sadržajna nepokretnost, nego uistinu problematika koje svi moramo biti svjesni kako ne bismo umjesto “vrapca u ruci” izgubili sanjanog “goluba na grani”. Istina je da ne postoje sustavno sprovedena stručna istraživanja o onome što je kod nas do sada na području katehizacije učinjeno poslije rata. Istina je da ne znamo koliko su kupljeni “izvorni” katekizmi uistinu i našli konačno odredište za koje su načinjeni (za to nisu krivci njegovi autori!), istina je da katehizirati u školskim prostorima nije isto što katehizirati u vjerničkim, istina je da uči u odgojno-obrazovni

program ne dozvoljava proizvoljnost hoće li se ili neće i kako će se predavati određeni predmet, istina je da su zahtjevi puno veći od naših mogućnosti i istina je, neka mi bude oproštena diskrecija, da se neki od vjeroučitelja boje igrati otvorenih karata a škola će to zahtijevati. Sve su to preduvjeti koje ne možemo ne vidjeti, ali treba vjerovati i tvorcima naših katehetskih planova i programa da su, imajući u vidu kratkoću vremena i svaki drugi oblik ljudske ograničenosti, nastojali učiniti ono najbolje kako bismo otišli korak naprijed. Da će i unatoč toga ostati po koja mrvica, tu i tamo rasuta i s poštivanjem nepokupljena, istina je, i oko toga se ne treba sporiti. No mislim da je i pretendenciozno očekivati da ćemo ovim zakorakom apsolutno okrenuti leđa svojoj prošlosti. Ona je bila i ostat će i nadahnuće, i korektor, i izvor naših katehetskih razmišljanja i opredjeljenja. S prošlošću, ulaskom vjeronauka u školu, nije svršeno. Mi se na nju, zbog logike katehetskog procesa koji ne podnosi lomove, jednostavno nadostavljamo uzimajući na sebe odgovornost da ne izgubimo ili uništimo išta što se do sada pokazalo pozitivnim. To se može dogoditi jednom ili dvojici ili možda čak ekipi ali ne svima. Zato, ako će ovaj program biti ozbiljno proučavan, analiziran, s više strana sagledavan, rekao bih, od svih nas kateheta i katehetičara, onda je mala vjerojatnost da ćemo propustiti ugraditi u njega nešto do čega nam je jako stalo. On je od biskupa hrvatskog govornog područja prihvaćen "ad experimentum" na pet godina što znači da nam je ostavljeno dovoljno vremena da bismo maksimalno poboljšali njegovu kvalitetu. Pa krenimo onda svi zajedno u taj posao.

3.2. Nastajanje srednjoškolskog vjeronaučnog programa

Kako je nastao naš Vjeronaučni program za srednje škole? Što je okosnica njegova nutarnjeg ustrojstva? Koji su njegovi osnovni elementi?

Prije nego što smo pristupili konačnoj izradi našeg vjeronaučnog programa za srednje škole, imajući u vidu ono što je upravo rečeno, naime nepostojanost sustavne katehizacije srednjoškolskog uzrasta u nas, ali prihvaćajući sve ono što je pojedinačno stvarano i rađeno, služili smo se *srednjoškolskim vjeronaučnim programima drugih naroda* prije svega u svrhu usustavljivanja sadržaja, ciljeva, metoda, pomagala, ali ne dosljedno kopirajući, nego u svakom momentu tražeći priključke onoga što kod nas već postoji ili što bi se moglo načiniti uz određene pomake.

Da bih pojednostavio rad tzv. *Radne ekipe* za stvaranje srednjoškolskog vjeronaučnog programa *Komisije za katehetski plan i program Katehetskog vijeća Biskupske konferencije Jugoslavije* načinio

sam određenu selekciju postojećih svjetskih programa. U tome me vodila ideja da kao radni materijal ponudim ono što bi nam najviše koristilo i što bi kao bazični materijal kod nas bilo najprimjenljivije. Tako sam im u jednom dugom dopisu dostavio doslovno prevedene sve talijanske, njemačke i austrijske srednjoškolske programe, ostavljajući po strani anglosaksonske, frankofonske i ispanofonske smatrajući ih manje prikladnim ali s nakanom da se tu i tamo omogući i njihovo priključenje ukoliko to bude shodno.

Prema prosudbi kolega iz Radne grupe, najprikladniji program, ali kao radni materijal, prosuđen je austrijski RHS (Real hoechere Schulen - Više realne škole!), - jedan naime od nekoliko austrijskih srednjoškolskih vjeronaučnih programa, ovisno o školskom usmjerenju. Mislim da je njihova opcija opravdana imajući u vidu našu situaciju. Naime uzeti, recimo kao bazični materijal njemački vjeronaučni program za gimnazije, bio bi čisti promašaj jer je tako zahtijevan, ambiciozan, da bi se, neka mi to ne bude uzeto za zlo, oko njega namučili i naši studenti teologije.

3.3. Nadogradnja programa

Nakon što je opcija pala za radni materijal pristupilo se njegovom kroati-ziranju, koje, moram priznati, bit će privedeno kraju tek nakon sustavne primjene. Učinjeno je sve što je tzv. “radna jezgra” smatrala da je bilo potrebno kako bi dotični materijal bio za nas upotrebljiv: izbacivanje određenog materijala koji našim srednjoškolcima malo ili ništa ne kaže, stvaranje autohtonih (izvornohrvatskih) tematskih cjelina, kompletiranje, odnosno perfekcioniranje katehetske metodike te naznačivanje katehetskih pomagala (film, dijamontaža, literatura) na hrvatskom jeziku. Mislim da je to jedino što se u ovom momentu moglo učiniti i da je to jako puno. Naime, nikad ne treba gubiti iz vida da ima toliko toga na području katehizacije što je jednako za sve ljude na svijetu. Ono čemu se treba posvetiti i što smo mi pokušali učiniti jest ucjepljivanje nama svojstvenih katehetskih sadržaja i za njih odgovarajućih metodičkih postupaka.

3.4. Ustrojstvo programa

Za lakše snalaženje u programu načinili smo *Opće upute* gdje smo na dvije stranice naznačili osnovne ideje vodilje za razumijevanje programa. Ovdje ćemo ih malo detaljnije razjasniti da zbog svoje konciznosti ne bi ostale neshvaćene.

Budući da se radi o središnjem materijalu za odgoj i obrazovanje budućih pripadnika ili barem temeljito informiranih ljudi s obzirom na

kršćansku vjeroispovijest, ovaj program nužno reflektira opće i mjesnocrkvene dokumente. A njihovo središte je nama svima poznato: *vjernost Bogu i vjernost čovjeku*. U ovom kontekstu to znači, kao što uostalom rezultira i iz naših dosadašnjih diskusija, da će naš srednjoškolski vjeronauk, uz maksimalno respektiranje drugih vjeroispovijesti i traženja ekumenskog odnosno dijaloškog suživota s njima, ipak imati svoj *konfesionalni naglasak*. Konfesionalnost neće biti isključivi sadržaj, nego nadahnuće, središte iz kojeg se kreće ili cilj kojem se pristiže, maksimalno respektirajući svo ono bogatstvo i ideja i sadržaja koje se može smatrati vrijednim pologom cijelog čovječanstva a s kršćanstvom stoji u obogaćujućoj korelaciji. Na taj način savršeno se usklađujemo s naukom Drugog vatikanskog sabora koja u ostalim vjerama (ne samo kršćanskoj!) i opće prihvaćenim ljudskim vrednotama, otkriva posebnu Božju prisutnost koju treba njegovati i respektirati. Sin Božji je umro za cijelo čovječanstvo, još bolje (De Chardenovski!), za cijeli svemir i njegova otkupiteljska milost nije vezana za ovu ili onu konfesiju, nego za ljudsku, odnosno svemirsku narav kao takvu koja ima svoje ishodište u Bogu. I biti vjeran Bogu, znači prihvatiti logiku njegova spasenjskog djelovanja, za koje, smatramo i vjerujemo, da je u Kristu doživjelo maksimalnu manifestaciju svoje objave te da je kršćanstvo, možemo reći, privilegirani "locus salvificus" ali i ne jedini prostor Božjeg djelovanja. Iz toga nužno proističe razložnost drugog dijela ovog katehetskog teorema: vjernost čovjeku. koji se profilirao ne samo kao kršćanin nego i kao pripadnik drugih vjerskih ispovijesti, ili, zbog kojekakvih razloga, kao vjerski skeptik. Samo maksimalno respektirajući čovjeka, njegovu psihofizičku strukturu, njegove duhovno-duševne kvalitete, svijet u kojem živi i kreće se, kulturu koju je naslijedio i njeguje, civilizaciju što ju stvara, konfesiju koju ispovijeda, svjetonazor do kojeg mu je stalo itd., ostaje se u cijelosti vjernim ovom nadahnutom načelu katehetskih crkvenih dokumenata. Jasno, ni u jednoj tematskoj cjelini našeg vjeronaučnog programa neće biti obrađivano ovo načelo zasebno, nego je ono pozadina na kojoj se sve odvija, okosnica koja cijeli program drži na okupu.

Nakon stvaranja adekvatne osi programa prešlo se na iznošenje strukturalnih elemenata od kojih je on načinjen. Postoji neka lagana razlika između onoga što je rečeno u *Općim uputama* i programskoj razradi *tematske cjeline* jer su njihove namjene nešto drukčije. Međutim, sadržajno ova dva pristupa se ne kontradikiraju nego skladno nadopunjavaju i na taj način opravdavaju svoje zasebno postojanje. Jedna je načinjena zbog prvog a opet dosta pouzdanog uvida u program, a druga detaljnije

iznošenja sadržaja od čega će se sastojati tematska cjelina. Najprije da kažem par riječi o onim elementima *Općih uputa* koje su vrlo važne za razumijevanje cjelokupnog programa a neće se više susresti u razradi pojedine Tematske cjeline:

3.5. Minimalni-maksimalni program

Cjelokupni srednjoškolski vjeronaučni program sadrži 55 tematskih cjelina. Na godište otpada između 13 i 15. Po sebi je to dosta opsežan materijal pa će njegovo potpuno absolviranje ovisiti o količini vremena (predviđena su dva sata školskog vjeronauka a još uvijek ne postoje razrađeni vjeronaučni programi župske kateheze pa će ovaj program, odnosno udžbenici koji bi proizašli iz njega, barem djelimično i za jedno određeno vrijeme trebat pokrivati i župnu katehezu!). Sklonosti vjeronaučenika, njihove religijske odnosno vjerničke predispozicije, bit će drugi razlog provođenja odnosno ne provođenja srednjoškolskog vjeronaučnog programa. Svima je poznato da je veliki postotak naših sadašnjih srednjoškolaca bio apsolutno lišen vjerske pouke odnosno odgoja, što će reći da neki nemaju ni osnovne informacije o tome što je to vjera, vjerska praksa, vjeronauk kao sustavno uvođenje u vjeru itd. Ovo će zacijelo biti jako velika kočnica u absolviranju zadanog programa.

Drugi problem s kojim treba ozbiljno računati jest stručna spremnost naših vjeroučitelja. Mali je postotak onih za koje bi se moglo reći da će bez velikih poteškoća moći zadovoljiti zahtjevima ovog programa, jednostavno zbog toga jer ljudi nisu priučeni poslu. Naši diplomirani teolozi nisu bili pripremani za rad u školama. Njima nedostaje didaktička, metodička, pa i psihološka sprema. Ovo nije nikakva neumjesna kritika nego konstatacija postojećeg stanja kojeg će trebat mijenjat ako će se ozbiljno računati s radom u školama. Dakle i programi naših teoloških učilišta trebat će biti mijenjani kako bi dali kvalifikacijsku garanciju budućim vjeroučiteljima. Budući pak da se nikad ne može osigurati idealno postojanje uvjeta, program predviđa dvije razine. Jednu, koju bismo mogli nazvati maksimalna, a predpostavlja idealno vrijeme, zainteresirane i pripravljene vjeroučenike, dobro kvalificirane vjeroučitelje, adekvatno opremljene prostore. Takva razina ima za cilj prolaženje cijele građe, dok je druga, tzv. minimalna, svedena na sržno, ono bitno za jedno godište. Dovoljno je da program bude zadovoljen u minimalnim okvirima što znači ležerniji rad i izdvajanja one "građe" koja je za vjeroučenike od većeg interesa, ostavljajući po strani onu građu koja bi bila nekako predmet posebno darovitih đaka ili nužno predpostavljala određeni kvantum

znanja odnosno vjerničkog iskustva kojeg vjeroučenici, zbog situacije u kojoj su živjeli, ne posjeduju.

Inače je u zapadnim školama praksa da uvijek postoje dvije razine programa pa se ni mi nismo htjeli oglušiti na taj zahtjev. I nije isključeno da će se i kod nas naći takvi vjeroučenici, pa da ne bismo zadavali velike muke vjeroučiteljima u pronalaženju adekvatnog materijala, mi smo ga jednostavno predvidjeli.

Ovdje je još jedno važno spomenuti. Minimalni program vjeroučitelj pravi u suradnji sa vjeroučenicima, konzultirajući njihove sklonosti, spremu, pitanja, probleme, a ono što je izvan toga ulazi samo utoliko ukoliko može biti od pomoći rješavanju njihovih pitanja te zaokružene kršćanske informacije.

3.6. Uvod u pojedina godišta

Program je vidljivo podijeljen na pojedina godišta: od prvog do četvrtog. Uvod u svako godišće (otisnut na rasteru) popraćen je s nekoliko markantnih ideja koje se tiču psihosomatskih sklonosti vjeroučenika, njihovih konkretnih problema, pitanja koja proistječu iz okruženja ambijenta, kratka motivacija za odabir upravo tih sadržaja, indiciranje osnovnih ciljeva te pregled prema naslovu za godišće zadanih tematskih cjelina. On je uistinu uvod koji sažeto predočuje prvu sliku onoga što slijedi.

3.7. Raspored tema

Odmah iza uvoda u godišće slijedi *Raspored tema* koje se nude za dotično godišće. Njihov broj, kao što smo rekli, kreće se između 13 i 15 po godini a okupljen je u pet tematskih grozdova kako bi se i vjeručitelju i vjeroučeniku omogućila što veća koncentracija na određeni problem te njegovo sagledavanje s više strana. Redoslijed tema nije unaprijed fiksiran. Naprotiv! Ostavlja vjeručitelju mogućnost da u suradnji ili u dogovoru sa vjeroučenicima utanače prosljede. Naime, svaka sredina ima neke svoje prioritete i sa različitih strana može se doći do istoga cilja. Zato se ovdje ostavlja mogućnost izvođačima programa da na početku vjeroučene godine, zajedno s vjeroučenicima, utanače redoslijed obrađivanja tema i količinsko prolaženje sadržaja jer *Raspored tema* sadrži maksimalni program a minimalni, ukoliko ga se želi, treba dogovorno stvoriti već na početku školske godine.

Ovdje svakako ne bih želio propustiti reći da sve što je napisano u programu, premda je odobreno od hrvatskih biskupa, nije do te mjere nedotičljivo da se mnoge stvari ne bi mogle mijenjati na bolje, ako je

vjeroučitelj s vjeroučenicima u stanju to načiniti. Program je jednostavno zasnovan na toj osnovi. Ono što bi svakako trebalo proći jesu minimalni sadržaji. Pitanje pak metoda, postupaka, prosljeđa, pomagala, kreiranja katehetske klime i tome slično, sve je otvoreno poboljšanju. Treba, dakle, ponude ove prirode shvatiti kao *egzemplarne* a nikako kao isključive. Bio bi prekrasan poticaj sastavljačima programa kada bi on kod vjeroučitelja i vjeroučenika potakao kreaciju širokog dijapazona.

3.8. Opći teološki i antropološki ciljevi

Programom su zadani određeni teološki i antropološki ciljevi. Mi ćemo ih ovdje, zbog skučenosti prostora, tek nabrojiti da se vidi što se zapravo konačnim izvođenjem srednjoškolskog vjeronaučnog programa želi postići a prema njima će biti usmjereno pisanje naših srednjoškolskih vjeronaučnih udžbenika odnosno priručnika. *Opći teološki ciljevi* srednjoškolskog vjeronauka su:

- 1) Razmatranje i tumačenje vjeroučenikova svijeta u svjetlu vjere i u skladu s najsuvremenijim znanstvenim spoznajama (biblijski pristup vjeri i stavljanje znanosti u okvire koji joj pripadaju);
- 2) Dovedi vjeroučenike do toga da shvaćaju božanski zahvat u ljudsku povijest kao osloboditeljski čin koji pretpostavlja ljudsku suradnju (u svrhu ispravnog poimanja Boga i čovjeka);
- 3) Steći familijarnost sa Biblijom kao svjedočanstvom osloboditeljskog Božjeg djelovanja (Biblija kao glavno uporište života Boga i čovjeka);
- 4) Svaki vjernički sadržaj treba biti inkulturiran (inkarnatorska dimenzija vjerničke poruke);
- 5) Sve ovo skupa vodi ka jednom jedinom cilju: na osnovu stečenih spoznaja provučenih kroz životno iskustvo doći do svijesti da ima smisla Kristovski djelovati.

Opći antropološki ciljevi koje postavlja ovaj srednjoškolski vjeronaučni program bili bi slijedeći:

- 1) Što temeljitije poznavanje i prihvaćanje samoga sebe. Bez prihvaćanja sebe nema prihvaćanja ni drugoga: ("Ljubi bližnjega svoga kao samoga sebe!");
- 2) Otvorenost i solidarnost prema svim ljudima (Zagarantiranost društvene komponente čovječjeg bića);
- 3) Ovisnost i odgovornost za kozmos (Čovjek kao kruna svega stvorenog - čuvar povjerenog dara Božjeg a ne uništavač;

4) Kroz sve to doći do konačnog smisla ljudskog života (iskonsko katekizamsko pitanje: Zašto smo na svijetu?)

Osim ciljeva svaki školski program mora sadržavati i *odgojno-obrazovna* načela kojima se ravna cjelokupna nastava. Vjeronauk je ipak nešto drugo nego recimo matematika, povijest, ili pak umjetnost. Njegovo svojstvo jest težnja za vrednotama koje nemaju uvijek svoje isključivo uporište u mjerljivom svijetu kao recimo prirodoslovnomatemički predmeti. Zato će i njegova metodika biti nešto drukčija, naime adekvatna njegovim ciljevima i sadržajima. Da to ostvari, školski vjeronauk trebat će se držati slijedećih načela:

teološka: Uz dvostruku vjernost i inkulturaciju koje su već spomenute pod teološkim ciljevima a vrijede i kao teološka načela koja po sebi vode do ostvarenja ciljeva, trebat će njegovati još slijedeća:

- ekumensko (ne zatvaranje u vlastite konfesionalne okvire);
- integracijsko (traženje suodnosa školskog vjeronauka sa svim drugim školskim predmetima) te
- eshatološko (kršćansko nadilaženje ovozemaljskih okvira).

antropološka:

- prilagođenost vjeroučeniku,
- prilagođenost vjeroučitelju,
- usmjerenost prema iskustvu,
- otvorenost za različite vrste govora,
- respektiranje učenikove socijalne dimenzije;

Osim teološko-antropoloških postoje i **školsko-didaktička** načela.

Ona se sastoje od:

- životne bliskosti sadržaja,
- kreativne angažiranosti vjeroučenika,
- usvajanja vrednota na bazi životnih primjera i stručnog praćenja,
- mnogolikih varijacija metodičkih pristupa,
- korelativne upućenosti na druge školske predmete te
- utvrđivanja građe i produbljivanja već stečenih iskustava.

Kad je pak riječ o *odgojnim ciljevima* Vjeronaučni program za srednje škole u svojim *Općim uputama* nabraja slijedeće:

- odgoj cjelovite kršćanske ličnosti;
- odgoj za djelovanje iz vjere;
- odgoj za kršćansko služenje;
- odgoj za zajedništvo;
- odgoj za osobnu molitvu;
- odgoj za dijelog;

- odgoj savjesti;
- odgoj za partnerstvo i roditeljstvo;
- odgoj za odgovornost u gospodarstvu i tehnici;
- odgoj za korištenje slobodnog vremena;
- politički odgoj;
- odgoj za mir;
- odgoj za ekologiju;
- odgoj za medije itd.

To su zapravo opći ciljevi koji su nit vodilja kroz cijeli program; međutim postoje i oni vrlo konkretni. Oni su pak zadani svakoj tematskoj, odnosno podtematskoj cjelini a njihovo usvajanje se provjerava kroz niz zahtjeva kojima je protkana metodička cjelina.

4. TEMATSKA CJELINA

Kako se pak predstavlja unutar programa jedna *tematska cjelina*? Najprije je formuliran njen *naslov* koji u par riječi pokušava izreći ono bitno o čemu će se u njoj raditi. Potom su formulirana četiri, pet *sržnih sadržaja* koje bi svakako trebalo usvojiti te *proširenje sadržaja* namijenjeno onima koji su ambiciozniji te kao takav spada u sferu "maksimalnog programa". Iza toga slijedi tzv. *osnovna nakana* tematke cjeline gdje se daje na znanje vjeroučitelju zbog čega uopće ta tematska cjelina i što bi ona kao takva morala polučiti za pojedinca odnosno skupinu vjeroučenika. Onda se otvara područje *pojedinačnih ciljeva* a koji su, jasno, u suglasju s općim ali vezana za konkretnu problematiku. I *nakana* i *ciljevi* nisu tako strogo zamišljeni da se ne bi moglo i drukčije nego su više egzemplarne naravi što znači da oni mogu biti i izmjenjene ako vjeroučitelj sa vjeroučenicima odluči da bi bilo učinkovitije za njihov ljudski i kršćanski rast.

Jedno bi trebalo ovdje dobro naglasiti i podvući: vjeroučenik nije zbog programa, nego program zbog vjeroučenika pa prema tome treba se uvijek ići za tim da na dobitku, ako je ikako moguće bude glavni naslovnik - vjeroučenik. S druge strane, treba se čuvati i prevelikih inovacija koje bi izgubile iz vida sustavnost. Preveliko mijenjanje ovih elemenata tematske cjeline moglo bi, ukoliko se ne posjeduje neka globalna vizija svega onoga što će doći, moglo unijeti određenu pomutnju ali i rizik ponavljanja. Moglo bi se naime dogoditi da vjeroučenici inzistiraju na nečemu što će neposredno ili u neko drugo vrijeme doći na red, ali zbog logike sadržaja odnosno psiholoških predispozicija vjeroučenika stavljeno je upravo na to mjesto. Zato bi bilo dobro da vjeroučitelj malo iscrpnije

poznaje cjeloviti program kako bi kompetentno vodio vjeroučenike bez rizika da dođe do vremenske i sadržajne pomutnje te dosadnog ponavljanja jednog te istog.

Nakon navođenja pojedinačnih ciljeva, program prelazi na *metodičk upute* gdje se pokušavala maksimalna kreativnost prilagođena vjeroučenicima, sadržaju i ambijentu. U kratkim crtama kaže se vjeroučitelju kako je tvorac programa zamislio da bi se najlakše moglo doći do usvajanja određenih vjeronaučnih sadržaja a kroz to i stvaranje adekvantih vjerničkih stavova iz koji bi onda vjeroučenik djelovao kao novo stvorenje.

Ono u čemu se pokušalo biti od što veće pomoći vjeroučiteljima jest pitanje *pomagala*. Podijelili smo ih ovdje u tri razine: film, dijamontaža, literatura. I ova ponuda je tek egzemplarne naravi. Naime tvorac programa upozorava vjeroučitelja na ono što je njemu poznato. Nije isključeno da će vjeroučitelj posegnuti za nečim što mu je još bliže i još učinkovitije. Na žalost, pod vidom *filma* nismo mogli opskrbiti svaku vjeronaučnu tematsku cjelinu jer zapravo kod nas do sada nisu bili rađeni nastavni filmovi za vjeronauk. Išlo se za tim da se pronađe ono najbliže, koje će naglasiti barem jedan ili par vidova tematske cjeline. Na tome području će se morati intenzivnije raditi kako bismo riješili to pitanje. Već se nešto poduzima. Osim toga, filmovi, upravo zato jer nisu isključivo namjenski, dosta su nepraktični i pod vidom primjene u nastavu jer je vremenski znatno nadmašuju. Idealni nastavni film je nešto što traje između 7 i 12 minuta ili možda čak i manje, kako bi se ostavilo dovoljno vremena za druge metodičke postupke. Na žalost mi s takvim filmovima ne raspoložemo u obilju. Drugo, nije nužno da se svi ponuđeni filmovi uistinu i upotrijebe. Oni su navedeni kao jedna od mogućnosti. Ako vjeroučitelj bude smatrao da mu nije prikladan ili da će mu odnijeti previše vremena, ili pak da neće s njim polučiti ono što smatra da je potrebno u datom momentu, radije neka ga ne upotrebljava.

Pitanje *dijamontaže* je nešto drugo. One su znatno prilagođenije vjeronaučnoj nastavi i pod vidom vremena i sadržaja. Izbor je dosta dobar premda bi mogao biti i bolji. Naime kod njih bi se mogao, eventualno, kao nedostatak navesti to da nisu načinjeni na našem području pa na momente nedostaje određeni senzibilitet odnosno stil i način koji nama više odgovara. Ovdje kažemo ono što je bilo rečeno općenito za cijeli program: pokušalo se učiniti onoliko koliko je bilo moguće unutar ovog vremena i ovih okolnosti. Zato bi možda bilo bolje, u usporedbi sa filmom, da se u početku srednjoškolske vjeronaučne nastave više služi dijamontažama

nego filmovima. Osim toga one nude i određenu kreativnost vjeroučenicima pod vidom izbora fotosa, glazbe, riječi, redoslijeda i slično.

Što se pak tiče *literature*, išlo se za tim da ona bude sva na hrvatskom jeziku, bez obzira jesu li joj autori Hrvati ili netko drugi; da se konzultiraju sve izdavačke kuće koje su pod ovim ili onim vidom nešto objavile a što je svojstveno tretiranoj problematici o određenoj temi, i treći kriterij, da literatura bude što novijeg datuma. Pri ovom poslu koristili smo se kompjutoriziranom knjižnicom Katehetskog salezijanskog centra. Budući pak da nismo još uspjeli kompjutorizirati sve priloge naših teoloških časopisa, lako je moguće da u literaturi nedostaje upravo takva bibliografija. Još jednom ponavljam, sve navedeno je egzemplarne a ne isključive naravi. Pa ukoliko netko zna za bolju i korisniju literaturu, neka se njom posluži i neka bude tako ljubazan da nas na to upozori kako bismo je učinili dostupnom i drugim korisnicima ovog programa.

Možda bi, zbog praktičnih razloga, bilo zgodno da smo u navođenju literature točno naveli stranice za koje smatramo da najbolje rasvjetljavaju zadanu problematiku. Na žalost, za to nije više bilo vremena. Ukoliko uspijemo načiniti naše vjeronaučne udžbenike, taj nedostatak pokazat će se još neznatnijim.

Par riječi, s kojima bih onda i završio ovo svoje izlaganje, o *vjeronaučnim udžbenicima za srednje škole*. Bio sam uvjeren nakon što sam, nek mi bude oprostena neskromnost, uložio nadljudske snage da dođemo do vjeronaučnog programa za srednje škole, da će me mimoići rad na udžbenicima odnosno priručnicima. Gospodin nije uslišio moju molitvu. Naprotiv! Zamoljen sam i od kolega iz *Komisije za katehetski plan i program Biskupske konferencije Jugoslavije* i od samih hrvatskih biskupa da bi Katehetski salezijanski centar dalje vodio tu inicijativu. Moram vam reći da je to tvrd kruh, ali prihvatili smo ga se da drugom ne bi trnili zubi.

Budući da smo bili i još uvijek smo pritisnuti vremenom sa svih strana, u prvom momentu smatrali smo da bi bilo ipak neko rješenje imati prevedene, nama najbliže, austrijske katekizme. Organizirali smo lijepu i vrlo vrijednu skupinu ljudi da učine taj posao. I oni su stvarno radili veoma požrtvovno i posao priveli kraju. Međutim, materijal je u cjelosti vrlo teško, rekao bih čak, riskantno dati takav kakav jest u ruke našim vjeroučiteljima odnosno vjeroučenicima. Mnoge tematske cjeline ne bi rekle skoro ništa našem čovjeku. A njih nadomjestiti, zgodno ih uklopiti da se ne osjeti lom ili prekid, koji puta je teže nego sastavljati izvorni tekst. Eto, upravo se sada nalazimo u toj fazi. Krenuli smo sa prvim udžbenikom. Ne treba zaboraviti da do sada nismo imali ni službene pa niti poluslužbene katekizme za srednjoškolce a ono čime su se naši vjer-

oučitelji te uzrasti služili, pokušali smo maksimalno ugraditi u buduće udžbenike. Evo, već smo u ovom broju “Kateheze” objavili prve ogledne teme, i mislim da je to najbolje i najjeftinije za sve, da prije nego što se konačno objavi udžbenik, da bi materijal bio dostupan najprije našim vjeroučiteljima. Tek kad oni kažu svoje mišljenje možemo krenuti s tiskom. Zato će i nadalje ogledni radovi biti objavljeni u “Katehezi” kako bismo stvorili što veći i što širi krug svoga konzultorija. Lijepo vas molim da savjesno i odgovorno prihvatite ovu ponudu. Svako rasvjetljenje bilo kroz iskustvo bilo kroz teoriju, može biti od nezaobilazne važnosti za kvalitetu naših udžbenika. Bili bismo presretni kada bismo što prije dobili barem jedan takav udžbenik. Ako vaša suradnja kroz savjesno čitanje u “Katehezi” objavljenih oglednih vjeronaučnih tema bude svesrdna, možda bismo za početak nove školske godine uz postojeći srednjoškolski vjeronaučni program imali i prvi udžbenik za tu dob. Bio bih sretan kada bi ova želja postala stvarnošću. Učinimo sve da to tako i bude.